

FORTES FORTUNA ADIUVAT*

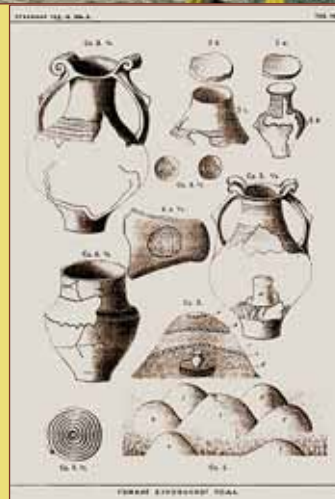
*sre}a prati hrabre (Terencije)

foto: D.Jovanovi}

Me|unarodna Arheolo{ka nau-na {kola Bukovac 2004. i ove godine nastavila je prethodne godine zapo-eti projekat istra'ivanja pokretnih sto-arskih praistorijskih zajednica valjevske Podgorine. Projekat je nastavljen iako iskopavanja obavljena u leto 2003. godine **nisu ulivala mnogo nade u dalja istra'ivanja**. Tom prilikom otkrivene su dve znatno o{te}ene kamene humke sa malim brojem arheolo{kih ostataka, a rekognosciranja bukova-kog i goluba-kog polja ukazala su na iste zaklju-ke do kojih smo do{li i arheolo{kim iskopavanjima – od Valtrovi}evih humki registrovanih pre vi{e od 110 godina ostale su samo neugledne gomilice kamena i zemlje. Moderna poljoprivredna mehanizacija u-inila je svoje i zaravnala ve}inu nekropola, dok je traktorima odnet ostatak kamenih konstrukcija, koje smo mogli prepoznati u gomilama slo`enim u dvori{ta bukova-kih doma}instava.

Vojislav Filipovi} o vrednim rezultatima Arheolo{kog letnjeg kampa 2004. u Bukovcu kod Mionice

2 Vojislav Filipovi}

Jedina svetla ta-ka prethodnog kampa bilo je otkri}e lokaliteta Ilirsko groblje u selu Bukovcu, koje je otkriveno predanim radom terenske ekipe na -elu sa "prekaljenim" Adamom Crnobrnjom. Dani terenskih obilazaka su polako odmicali, a razgovori sa me{tanima nisu donosili nikakve zna-ajne podatke, kako to u arheologiji obi-no i biva. ^ak ni lokaliteti iskopavani od strane Valtrovi}a nisu mogli biti ta-no locirani, ve} se i{lo od brda do brda, po nemilosrdnom julskom suncu i `egi. A onda, u jednom obi-nom razgovoru, -uli smo da me{tani zemljane bregove na Jovi-inim livadama nazivaju "Ilirsko groblje". Ono {to je odmah bilo -udno, bilo je to {to lokalno stanovni{tvo Balkana stara i njima nepoznata groblja naziva imenima naroda za koje zna ili pretpostavlja da su nekada `iveli na toj teritoriji – Gr-ko, Latinsko, Tursko, Mad`arsko, D`idovsko, Cigansko... O starim balkanskim narodima – Ilirima, Tribalima, Tra-anima i sl. seljani uglavnom nemaju saznanja, te otuda takvi nazivi nisu uobi-ajeni. **Naziv "Ilirsko" o-igledno je dolazio od nekog stru-njaka**, najverovatnije samog Mihajla Valtrovi}a koji je li-no bio na ovom lokalitetu, i me{tanima pripovedao o tome {ta se ispod tih bregova stvarno nalazi. Posle odlaska Valtrovi}a, narod je zapamtio pri-u i tako je do na{ih dana i ostao naziv Ilirsko groblje.

Bilo kako bilo, petni-ki arheolozi hrabro su odgovorili na izazov i odlu-ili da se za 30 dana istra`i jedna od devet registrovanih praistorijskih humki. Budu}i da od Valtrovi}evih i Jovanovi}evih istra'ivanja nije ostalo puno tragova, iskopavanja ovog lokaliteta bila su i svojevrsna -ast, ali i obaveza prema senima ova dva pionira na{e arheolo{ke nauke (vidi tekst u pro{lom broju "Petnice").

Da sre}a prati hrabre, otkrili smo ve} posle nedelju dana. Tada je otkrivena urna 1, o-uvana u potpunosti, u istom polo`aju u kojem su je pohranili ljudi Srednjeg bronzanog doba, pre vi{e od 4.000 godina. Ina-e, da napomenemo, otkri}a celih posuda na arheolo{kim terenima veoma su retka, poput dobitka od sedam pogodaka na Lotou. Tokom protekle 24 godine aktivnog iskopavanja, arheolozi Istra`iva-ke stanice Petnica otkrili su samo jednu(!) celu posudu na neolitskom lokalitetu ispred Male pe}ine u Petnici. Naravno, na{a sre}a nije bila u tome {to je urna cela, ve} {to nam je veliki kamen koji je slu`io kao poklopac, govorio da je **sadr`aj urne neporeme}en posle dugih godina** od njenog pohranjivanja u zemlju. Pa`ljivim pra`njenjem urne, otkriveno je da su ostaci pokojnika sahranjenog u njom pripadali detetu starosti 3-5 godina.

foto: D.Jovanovi}

FOTOGRAFIJE I CRTE`I NA OVOJ STRANI (ODOZGO NA DOLE): ⇨ Radni snimak sa iskopavanja ⇨ Originalna Valtrovi}eva tabla sa nalazima blizu Ilirskog groblja ⇨ Crte`i urne 1 i 3; primetite sli-nost izme|u na{ih nalaza i Valtrovi}evih otkri}a ⇨ Sadr`aj urni izva|en je sa krajnjim oprezom, a ceo postupak je bio deo laboratorijske prakse polaznika i mlai}ih saradnika.

PHOTOS ON THIS PAGE (TOP TO BOTTOM): ⇨ Excavation site ⇨ Original table made by Valtrovi} in 1892 ⇨ Drawings of the urns No. 1 and 3; see how they are similar to Valtrovi}'s urns ⇨ The content of barrows was taken out carefully; the entire procedure was a part of lab practice of Petnica's participants and student associates.

Posle ove, otkrivene su još dve urne sa kostima spaljenih pokojnika, na `alost, ne tako dobro o-uvane kao ona prva.

Na kraju iskopavanja, na osnovu dobijenih rezultata, mogli smo da formuli{emo i neke zaklju-ke. Humka je podignuta zbog pokojnika pohranjenog u urni broj 3. Zona koju je trebalo da prekriva humka je prvo o-i{ena i izravnana, a zatim je na sredini napravljen naboj od -iste zemlje, pre-nika tri metra. U njega je pohranjena urna 3 sa ostacima kremiranog pokojnika poklopljena sa dva velika, bela kre-nja-ka kamena. Na oko metar udaljenosti od urne, iskopana je jama u koju su, najverovatnije, pohranjeni

ostaci sa loma-e na kojoj je pokojnik bio spaljen. Taj obi-aj je -est kada se radi o grobovima spaljenih pokojnika iz vremena praistorije. Potom je preko ove "grobne konstrukcije" nasuta humka pre-nika oko deset metara. Nekoliko godina ili decenija posle toga, pohranjena je urna broj 1, po{to je ona otkrivena na samoj osnovi humke ali pored zemljanog naboja. Urna broj 2, otkrivena na dubini od dvadesetak centimetara, bila je naknadnim poljoprivrednim radovima smrskana u preko 150 sitnih delova. Na sre}u, kosti pokojnika su ostale na jednom mestu, tako da }emo prilikom antropolo{kih i DNK analiza uspeti da dobijemo niz podataka o ovim pokojnicima.

Najzanimljivije je mo`da to {to postoji mogu}nost da utvrdimo stepen srodstva izme|u ovih pokojnika, budu}i da se humke smatraju porodi-nim grobnicama. Na samom obodu humke registrovana je okrugla zona intenzivno zape-ene zemlje pored koje je prona|en mali lonac, kao i ostaci `ivotinjskih kostiju. Najverovatnije je u pitanju ostatak da}e, ali za kog pokojnika je ona vezana, to ne mo`emo znati. Sve posude su veoma sli-ne, te je na{e mi{ljenje da su pokojnici pokopani u relativno kratkom periodu (25-50 godina).

No, otkri}e koje nas je najvi{e za-udilo nisu bile ni urne, ni da}a, ve} otkri}e neverovatne koli-ine kremenih se-iva, jezgara, struga-a, opiljaka, kao i jedna strelica i se-ivo od potpuno prozirnog gorskog kristala. Ukupan broj kremenih artefakata pre{ao je cifru od 450, {to je do sada nezabele`en primer na lokalitetu ovoga tipa. Naj-e{i broj ovakvih arheolo{kih predmeta prona|en prilikom iskopavanja iznosio je izme|u 30 i 50 komada. Ne samo {to je na{ tumul imao desetak puta vi{e nalaza, ve} je i njegova distribucija bila krajnje nelogi-na - svi kreneni predmeti bili su rasuti po celoj povr{ini humke. Nikakvo pravilno grupisanje nije

konstatovano, {to jo{ vi{e ote`ava na{a saznanja o ovom fenomenu. Ovo pitanje osta}e nere{eno dok ne budemo istra`ili i ostale humke na Ilirskom groblju, mada nam ni{ta ne garantuje da }emo i tada dobiti neki zadovoljavaju}i odgovor na ovu enigmu.

Arheolo{ka nau-na {kola Bukovac 2004. ugostila je preko 40 stru-njaka, studenata - mladih saradnika i polaznika Programa arheologije ISP. Kao me|unarodne u-esnike, posebno bi trebalo ista}i studente arheologije iz Bugarske - Ilijana i Todora, kao i koleginicu Violetu iz Makedonije. Svi oni dali su veliki doprinos na{im istra`ivanjima, ali na prvom mestu treba ista}i kontakte ostvarene sa budu}im kolegama sa kojima }emo slede}ih nekoliko decenija aktivno sara|ivati na arheolo{kim problemima Balkanskoga poluostrva. Pored arheologa, na iskopavanjima su bili i polaznici petni-kog programa geologije, koji su svojim znanjem pomogli odre|ivanju na{i nalaza od kamena. Verujemo da }e slede}a godina biti bolja - i {to se ti-e saradnje sa stranim studentima, i u pogledu saradnje izme|u razli-itih Seminara Istra`iva-ke stanice Petnica. A nadamo se i da }e sre}a i dalje pratiti hrabre n

Arheolo{ka nau-na {kola Bukovac 2004. ugostila je preko 40 stru-njaka, studenata - mladih saradnika i polaznika Programa arheologije ISP. Kao me|unarodne u-esnike, posebno bi trebalo ista}i studente arheologije iz Bugarske - Ilijana i Todora, kao i koleginicu Violetu iz Makedonije. Svi oni dali su veliki doprinos na{im istra`ivanjima, ali na prvom mestu treba ista}i kontakte ostvarene sa budu}im kolegama sa kojima }emo slede}ih nekoliko decenija aktivno sara|ivati na arheolo{kim problemima Balkanskoga poluostrva. Pored arheologa, na iskopavanjima su bili i polaznici petni-kog programa geologije, koji su svojim znanjem pomogli odre|ivanju na{i nalaza od kamena. Verujemo da }e slede}a godina biti bolja - i {to se ti-e saradnje sa stranim studentima, i u pogledu saradnje izme|u razli-itih Seminara Istra`iva-ke stanice Petnica. A nadamo se i da }e sre}a i dalje pratiti hrabre n

ILUSTRACIJE NA OVOJ STRANI: ↷ Urna 1, neposredno po otkrivanju ↷ Karta polo`aja lokaliteta ↷ Centralna platforma - urna 3 se nalazila ispod velikog kamena na sredini.
PHOTOS AND DRAWINGS ON THIS PAGE: ↷ Urn No. 1 just after excavation ↷ Site map ↷ Central platform - Urn No.3 was just below the big central stone.

foto: D.Jovanovi}

[excavations] dig, dig, dig

In July 2004, Petnica Science Center organized the archaeological excavation at the Bronze Age mound necropolis. The site had been discovered during the 2003 field-survey campaign, when nine well-preserved prehistoric earth-mounds had been recorded. Numerous fragments of ceramic vessels, bronze jewelry, flint-tool artifacts and fragmented human bones have been discovered and collected from the surface. The author of the article, our young archaeologist **Vojislav Filipovi}**, comments some results.

The site is located at the Bukovac and Golubac Fields, the very same territory where the first Serbian professor of archaeology Mihajlo Valtrovi}, had begun the first authorized excavations 112 years ago. The artifacts and complete documentation from Valtrovi}'s excavations disappeared during the World War I and II; thus leaving several short papers as the sole testimony about the excavations. The archaeological material discovered in 2003, seems to be directly associated to Valtrovi}'s excavations, based on the geographical location of the discovery and the cultural designation of artifacts.

In the 2004 field season, Petnica team has excavated Mound No. 2, 18 m in diameter. A round zone of compact - stamp earth was discovered in the center of the mound. One big pit (80 cm in diameter and 25 cm in depth) was dug under the platform where the existence of a cremation site was observed. At the same location, the cremated human bones had been collected and placed in an urn. The urn was situated underneath the soil platform and was covered with two big plaque-like white stones. The urn contained remains of an adult individual, pending anthropological analysis, of unknown age and sex, without any grave goods.

Beside the urn discovered under the central platform, two additional urns were unearthed. Both urns hold cremated human remains without any grave goods placed in soil some 4,000 years ago.

The most surprising discovery of the season was the copious amounts of lithic artifacts. More than 450 flint-tools of various types, functions and raw materials in all sections of the mound had been collected. The importance of such large number of flint tools must be emphasized, since there is no excavated mound in the central Balkans area which contained more than 70 lithic pieces.

The author strongly believes that the previous and the next five-planned field seasons will provide invaluable information about the cultural context of the Bronze Age in the Central Balkans. The human osteological material might provide the information about the population structure and possible migration patterns in the region. Depending on the DNA preservation, the Petnica students team wants to test the widely accepted hypothesis that the mounds were used as the burial places for the family members. Finally, they are in process of establishing the field school for local and international students of archaeology and anthropology, who will have the opportunity to participate in excavation as well as in the laboratory analysis of human osteological material and archaeological artifacts n